

Тема: Уміє сказати, уміє і змовчати

Мета: поглибити розуміння учнями ролі слова в житті суспільства, розвивати навички культури спілкування. Збагатити словниковий запас образними порівняннями, прислів'ями, приказками. Виховувати в учнів такі риси як любов до ближнього, розсудливість, толерантність, терпеливість, скромність, сприяти розвитку творчих здібностей учнів.

Обладнання: святково прикрашений зал, фломастери, папір формату А4, мультимедійна дошка.

Хід уроку

Вчитель. Подумайте і скажіть, коли найкраще буває чути голос совісті, голос нашого Ангела-Хоронителя?

Діти: У тиші, коли ми мовчимо.

Вчитель: Правильно. Виходить, мовчання необхідно для того, щоб почути свою совість. Сьогодні ми з вами проведемо виховну годину на тему: «Уміє сказати, уміє і змовчати».

Язик є один з найцікавіших органів людини. Найрухливіший, він має діапазон обертання на 360 градусів. Це про нього так багато складено висловів.

Інтерактивна вправа «Мозковий штурм»

Завдання «Що означає вислів?»

(на мультимедійній дошці з'являються висловлювання, учні пояснюють їх значення)

- язик без кісток - про балакучість;
- язик не повертається - немає рішучості;
- мову відібрало - втратити здатність говорити від страху, здивування;
- язик заплітається - невміння чітко висловитися;
- язик прикусити - утриматися від розмови;
- язик підвішений - вміння вдало висловлюватися;
- язик проковтнути - замовкнути.

Вчитель. Язик і мова є чимось більшим за анатомічне поняття, словник, фразеологію, граматику і різну вимову. Це звукове відображення духовного, показник розумового розвитку.

Вчитель. Дуже часто ми чуємо фразу: "Краще змовчати", "Змовчи". Але в деяких випадках мовчання ускладнює ситуацію.

Якщо події, вчинки, слова людини (людей) суперечать твоїм переконанням, навіщо мовчати? Навіщо мовчати, якщо є що сказати?

Тож давайте поговоримо про мовчання. Коли варто казати, а коли мовчати? Чи потрапляти ви в ситуації, коли сказали щось, а потім відчули, що варто було б мовчати, а навпаки? Чи завжди потрібно казати правду? Чи краще у своєму житті недоговорювати деяких речей, щоб іншим жилося спокійніше? Коли брехня оправдовує себе? І як бути з тим, що говорити неправду - гріх?

Інтерактивна вправа «Займи позицію»

*Слухай терпляче того, хто до тебе говорить, і не намагайся перебивати. Жодна розмова не починається з відповідей.
Із казки „Тисяча і одна ніч”*

Учні вибирають позицію – певну групу, виходячи з особистої точки зору.

1. *Позиція:* «Говорю так, як вважаю за потрібне».
2. *Позиція:* «Зважую кожне слово, перш ніж промовити його».
3. *Позиція:* «Перш ніж щось сказати, думаю, чи не краще промовчати».
4. *Позиція:* «Кажу лише те, що приємно почути іншим і чого від мене чекають».

Учням пропонується протягом 5 хвилин обговорити і визначити в групах аргументи на захист свого вибору і визначити одного представника для презентації роботи групи.

(Учні працюють в групах)

Представники від груп висловлюють думку своєї групи.

Вчитель. В одних випадках варто мовчати, в інших настільки ж важливо вміти вчасно сказати потрібне слово. Не дотримання цього неминуче приведе до поганих наслідків. В "Притчах Соломонових" сказано: "Хто зневажить словом, той принесе собі шкоду".

Про мовчання й уміння говорити у Біблії сказано як про щось взаємозалежне, що визнає й доповнює один одного, рівноцінне й однаково важливе.

Про те, як говорити, про ораторське мистецтво, про красномовство написані сотні трактатів, наставлянь, підручників, тисячі статей. Уже в Древній Греції, Древньому Римі з'являються вчителі красномовства - ритори. Їхня професія не тільки престижна, але й досить прибуткова.

Про мовчання ж, про мистецтво мовчання є величезна кількість висловлень, суджень, афоризмів, які належать філософам, богословам, письменникам, дипломатам, діловим людям. І ні однієї спроби якось звести їх воедино, виробити якусь концепцію, написати якесь наставлення по мистецтву мовчання. Хоча всі відзначають практичну спрямованість цього мистецтва.

На мультимедійній дошці з'являються висловлювання видатних людей:

- Мовчання іноді говорить більше, ніж слово.
Володимир Винниченко
- Мовчання — такий цікавий предмет, що про нього можна говорити годинами.
Жуль Ромен
- Мовчання - це велике вміння вести бесіду
В. Хазліт
- Дуже сильний є той, хто може змовчати, навіть, якщо він правий
Катон
- Люди вчаться говорити, а головна наука - як і коли мовчати.
Лев Толстой
- Якщо мовчать, - значить, схвалюють.
Теренцій
- Коли мовчать, кричать.
Ціцерон
- Мовчки ніхто не грішить.
Давньоримське прислів'я
- Потрібно або мовчати, або говорити речі кращі від мовчанки.
Піфагор
- Мовчи, так подумують, що ти розумний.
Українське прислів'я
- Хто мовчить, той двох навчить.
Українське прислів'я
- Або розумне казати, або зовсім мовчати.
Українське прислів'я

Багато великих людей підкреслювали необхідність спеціального навчання мистецтву мовчання. Про Сократа розповідають історію. До нього в Афіни один раз прибув парубок, щоб опанувати красномовством. Сократ, переговоривши з ним, зажадав з нього подвійну плату за навчання й пояснив це тим, що юнака прийдеться вчити не тільки говорити, але й тому, як мовчати й слухати. Ті з сучасників Плутарха, хто одержав шляхетне й справді царське виховання, спочатку вчилися мовчати, а потім легко говорити.

Такий розподіл пріоритетів походить від більш ніж двохтисячорічної релігійної й філософської традиції. Будда довгі роки провів в усамітненні. Мухаммед, маючи полум'яне красномовство, усамітнювався в печері біля рідного міста Мекки, де віддавався посту й благочестивим міркуванням. Ісус Христос перед тим як вимовити знамениту проповідь сорок днів провів у пустелі в повній самотності.

Зенон з Кітіона, філософ, важливість мовчання виводив з того, що в нас два вуха й один язик. У такій пропорції вони нам дані, щоб більше слухати й менше говорити. Помістивши зуби перед язиком, природа тим самим, продовжує тему Плутарх, дала розуму віжки, щоб приборкувати нашу балакучість. Звичайно ж посилаються на те, що людина рідко жалкує про те, що мало говорить, і навпаки, часто – про те, що наговорила зайвого.

Цим пояснюють своє відношення до мовчання давньогрецький філософ Ксенократ і Лев Толстой. Першому належить визнання: "Жалкувати про сказане мені доводилося, про неказане ніколи". Другий майже повторив його слова: "Якщо один раз пошкодуєш, що не сказав, то сто разів пошкодуєш, що не промовчав".

Під час дипломатичних, ділових і інших переговорів виграє той, хто вміє тримати паузу. Цю істину добре засвоїв генерал де Голль. Звичайно він давав партнерові можливість говорити, а сам висловлювався дуже скупко, у той момент, коли слова здобувають особливу вагу й значущість. Розрахунок його був бездоганним, тому що мовчання дає більше психологічних переваг, чим багатослівність. Цей прийом не виправдав себе єдиний раз за всю дипломатичну кар'єру генерала: у грудні 1944 року в переговорах, які він вів зі Сталіним. Психологічну дуель він програв, але тільки тому, що Сталін ще більшою мірою володів мистецтвом непроникного мовчання.

Вчитель. На думку Плутарха, говорити ми вчимося в людей, а мовчати - у богів.

Послухаємо притчу.

Мовчання

Проходив якимось Будда одним селом. Зібралось кілька людей - його супротивників - і прийняли вони гаряче й зле образити Будду.

Він мовчки слухав їх, дуже спокійно. І через цей спокій їм стало якимось не по собі. Виникло неспритне почуття: вони образжають людину, а він слухає їхні слова, як музику. Щось не так.

Один з них звернувся до Будди: «У чому справа? Ти що, не розумієш, що ми говоримо?» «Саме при розумінні можливо таке глибоке мовчання, - відповів Будда. - Прийди ви до мене десять років тому, я б накинусь на вас. Тоді не було розуміння. Тепер я розумію. І через вашу дурість я не можу карати себе. Ваша справа - вирішувати, образити мене чи ні - у цьому ваша воля. Ви не можете її мені нав'язувати. Я від них просто відмовляюся; вони того не коштують. Можете забрати їх собі. Я відмовляюся приймати їх».

Учень.

Страшні слова, коли вони мовчать,
коли вони зненацька причаїлись,
коли не знаєш, з чого їх почать,
бо всі слова були уже чиїмись.

Хтось ними плакав, мучивсь,
болів,
із них почав і ними ж і завершив.
Людей мільярди і мільярди слів,
а ти їх маєш вимовити вперше!

Учень.

Не говори печальними очима
те, що не можуть вимовить
слова.
Так виникає ніжність самочинна.
Так виникає тиша грозова.

Чи ти мій сон, чи ти моя уява,
чи просто чорна магія чола...
Яка між нами райдуга стояла!
Яка між нами прірва пролягла!

Вчитель. Чи задумувались ми колись, що мовчання є найвищим та найдосконалішим способом комунікації? Звичайно, вона можлива лише тоді, коли учасники “мовчанки” є дуже близькими між собою і, таке враження, що здатні читати думки один одного. На мультимедійній дошці демонструються слайди «Мовчання природи», «Мовчання почуттів», «Мовчання горя», «Мовчання шедеврів мистецтва».

Інтерактивна вправа “Давай помовчимо про щось?”

Вчитель. Це можливо: можна мовчати про щастя, про горе, радість, переживання - одним словом, про все.

І це далеко не є ознакою того, що закінчилися теми для обговорення чи сам процес спілкування вичерпався. Запам’ятайте, все ідеальне завжди просте у своїй суті.

Спробуємо помовчати про щось!

Учень.

Мовчання

Так. Тиша може говорити,
Гучніше навіть за слова.
В догадках важко людям жити,
Коли розмова відійшла.

Мовчання — це думки без слів,
У них також я зміст читаю.
Я розгадати все зумів,
Про що міркуєш, друже, знаю.

Вчитель. Є кілька видів мовчання:

(на мультимедійній дошці з’являється схема (див. додаток 1))

- **мовчання любові:** не критикувати своїх ближніх, не виявляти їхніх помилок, не обмовляти, не підозрювати в нечесних намірах.
- **мовчання терпеливості:** не нарікати і не скаржитися під час хвороби чи в прикрощах. Тут легко можна провинитися перебільшенням, невдоволенням, незгодою.
- **мовчання покори:** неохоче розповідати про себе, не хвалиться своїми добрими вчинками.
- **мовчання скромності:** через наші уста не повинно пройти жодне слово, яке не личило людині.
- **мовчання розсудливості:** з необережності постають непорозуміння, незгоди, а навіть ворожнеча.

Вчитель. Говорити рекомендується тільки тоді, коли слово краще мовчання. Це буває, по-перше, коли є що сказати, і все, що має бути сказане, продумано й виважено. По-друге, коли чітко визначена мета, заради якої ви відкриєте рот, коли є необхідність і велике бажання висловитися.

Психологи радять мовчати коли:

- те що в середині, тобто інтимні почуття, не можна виносити на люди.
- нічого сказати.
- співбесідник все-одно не почує (тобто не зрозуміє) сказаного.

Володимир Мономах у своїх повчаннях дітям говорив: «Пам’ятайте, як учив мудрий Василь, зібравши круг себе юнаків: при старших годиться мовчати, премудрих слухати, старшим підкорятися, з рівними і молодими мати згоду і бесіду вести без лукавства, а щонайбільше розумом вбирати. Не лютувати словом, не ганьбити нікого в розмові, не сміятися багато. Очі тримати донизу, а душу вгору».

Вчитель. Часто балакучість, невміння тримати за зубами породжуються звичайними людськими слабкостями. Багато говорять ті, хто мало знає, хто не вміє думати. Балакучі, як правило, люди недалекі, посередні, хто не підозрює, що в деяких положеннях мовчання буває красномовніше всяких слів. Ще Аристотель помітив, що в короткого розуму - довга мова. Базіки нерідко марнолюбні, їм не далеке прагнення до самоствердження, а тому що вони не здатні обмірковувати свої думки, тому постійно їх декларують.

Учень.

Найогидніші очі порожні,
Найгрізніше мовчить гроза,
Найнікчемніші дурні вельможні,

Найпідліша брехлива сльоза.
Найпрекрасніша мати щаслива,

Найсолодші кохані вуста,
Найчистіша душа незрадлива,

Найскладніша людина проста.

Але правди в брехні не розмішуй,
Не ганьби все підряд без пуття,
Бо на світі той наймудріший,
Хто найдужче любить життя.

В.Симоненко

Вчитель. Заповідь "не судить" чи не найважча в християнстві. Дотримувати її набагато важче, ніж не вбивати, не жадати дружини ближнього. Може тому, що гріховність тут не така відчутна, очевидна.

Але, незважаючи на все сказане, мовчання далеко не завжди - золото. Мовчуни бувають інколи аж ніяк не в честі. Навмисне мовчання вважається ознакою хитрості й недоброзичливості. І це зрозуміло, тому що мовчуни ніколи не говорять у відкрити, чого хочуть і про що думають.

Мовчання - випробуваний засіб приховання дурості й некомпетентності. Ледар ніколи не помиляється, мовчун - якщо тільки заговорить. Дурень, що вміє глибокодумно мовчати, може зійти за розумну й тямущу людину.

Вихована, порядна людина повинна вміти тримати язик за зубами. Але вона повиненна бути щораз наготові, коли потрібно поставити на місце негідника, що знахабнів, чи це буде високопоставлений чиновник, або дрібний хуліган. Щоб зробити це, крім розуму й чесності, треба мати ще й мужність. Священним є стан душі, що виражається словами "не можу мовчати".

Намагаймося говорити небагато й говорити правильно. Вчіться гарно вести розмову також і про дрібниці – багато хто з дуже розумних та освічених людей видаються нудними у спілкуванні через невміння легко й невимушено вести бесіду на різні теми. Необхідно постійно розширювати свій кругозір та збагачуватися духовно, читаючи класичну та сучасну художню літературу, газети й журнали, знайомитися з музикою, відвідувати виставки, цікавитись, які питання хвилюють суспільство, і завжди мати про них власну думку – тоді ви ніколи не зазнаєте труднощів у виборі теми для розмови. Збагачуйте та розвивайте свій розум знаннями. Щоб гарно говорити, треба багато читати. Щоб не бути невігласом, треба мати уявлення про стилі у живопису, скульптурі, архітектурі.

Отже, на все свій час. Буває час, коли слід мовчати, і, навпаки, коли мовчання ганебне, дорівнює зраді, співучасті в злочині, коли справа честі й совісті виявити свою цивільну й людську позицію. Для цього письменникові, політикові, діловій людині й будь-якому іншому необхідно мати розум, совість, мужність й такт.

Учень.

Щоб людина не говорила надто багато дурних слів Богові,
Він дав їй десять пальців, щоб пам"ятала Його мудрі ради:
Щоб перше слово було добре,
Щоб друге слово було правдиве,
Щоб третє слово було справедливе,
Щоб четверте слово було щире,
Щоб п"яте слово було відважне,
Щоб шосте слово було делікатне,
Щоб сьоме слово несло втіху,
Щоб восьме слово було ласкавим,
Щоб дев"яте слово було сповнене поваги,
Щоб десяте слово було мудре.
Далі мовчи!". (Із тексту Бруно Ферреро "Говоримо...")